

РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджується розвиток здоров'язбережувальної компетентності педагогів, зокрема учителів основ здоров'я, у системі роботи Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, здоров'язбережувальна компетентність, шляхи розвитку здоров'язбережувальної компетентності.

Нові державні стандарти, які запроваджуються в систему освіти України, особливо наголошують на застосуванні компетентнісного підходу. Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти наведено визначення компетентнісного підходу, як «спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності», він «сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей» [2, с. 2-3].

Ми схилиємось до думки вчених, що компетентнісний підхід, це – «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини..., він є інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися у процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості» [6, с. 66].

Здоров'язбережувальна компетентність – здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [2, с. 2].

Проблема формування валеологічної компетентності в учнівській молоді, теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності вчителя знайшла своє відображення у працях В.І. Бобрицької, В.В. Сидоренко [8], В.В. Нестеренко [3]. Це відображено у наукових дослідженнях С.С. Волкової, С.А. Самойлович [7] та інших.

Визначення здоров'язбережувальної компетентності, характеристику її складових пропонують Н. Бібік, О. Овчарук, О. Руденко, О. Савченко, В. Сидоренко [8] та інші науковці.

Здоров'язбережувальна компетентність серед класифікації компетентностей, поданих Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, наводиться і як базова (ключова), і як

предметна. Як ключова вона проходить через весь освітній процес, через кожен навчальний предмет. Вона «формується на міжпредметному рівні шляхом оволодіння предметними компетенціями з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів основної школи». Як предметна – через вивчення предметів «Основи здоров'я», «Фізкультура», «Захист Вітчизни» «у результаті засвоєння змісту предметів освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» і оволодіння учнями відповідними компетенціями» [2, с. 17].

Безумовно, рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності учнів напряму залежить від володіння педагогами такою компетентністю. Можна говорити, що й для педагогів всіх фахів ця компетентність є ключовою, а для вчителів основ здоров'я, фізкультури, захисту вітчизни відіграє значну роль у їх професійній діяльності – навчанні дітей цим шкільним предметам. Тому, на нашу думку, ця компетентність стає їх професійною.

Турбуватися про здоров'я вихованців професійно – означає бути готовим педагогічними методами й відповідно до сучасних медико-біологічних уявлень про ріст і розвиток організму та вплив чинників довкілля на здоров'я людини правильно організовувати, реалізовувати та контролювати хід діяльності, спрямованої на здоров'я. Суттєвою її умовою є готовність педагога власним прикладом показувати переваги здорового способу життя та значення здорового способу життя для становлення успішної людини [4 с. 15].

Поняття «професійно-валеологічної компетентності» для педагогів дошкільної освіти пропонує В.В. Нестеренко. «Професійно-валеологічна компетентність – складова загальної професійної компетентності педагога, яка конкретизує його теоретичну і практичну підготовку щодо розв'язання питань, пов'язаних із вихованням у дошкільників навичок здорового способу життя». [3, с. 63].

В.В. Сидоренко визначає здоров'язбережувальну (або валеологічну) компетентність учителя як ту, що «забезпечує організацію здорового способу власного життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й впровадження, реалізацію здоров'язбережувальної функції розвитку учнів, тобто належних умов для нормальної життєдіяльності школярів, оптимального функціонування фізіологічних процесів оволодіння вміннями та навичками турботи про своє здоров'я». Ученим наводяться конкретні приклади такої компетентності педагога в дії, які, безумовно, сприяють здоров'яспрямованому освітньому процесу. Це – турбота вчителя про належний повітряний і тепловий режим, достатнє освітлення, зміну різних видів навчальної діяльності, відповідність меблів індивідуальним особливостям учнів, відповідність обсягу змісту відведеному часу на вивчення предмета, часове співвідношення виконання класних і домашніх робіт тощо [8].

Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів є актуальною проблемою загального розвитку освіти у нашій державі.

Ставлення до здоров'я як до найвищої життєвої цінності не стало життєвим переконанням педагогів. Особистий приклад вчителя – важливий фактор навчання учнів. Коли ж говорити про навчання здоров'я, виховання здорового способу життя, то, як доводить В.А. Самойлович, особливо важливо не тільки володіти основами знань про здоров'я і здоровий спосіб життя, але й засобами та методами забезпечення здоров'я і формування здорової життєдіяльності. Існуюча система освіти сама по собі є фактором ризику для здоров'я учнів. Проте і вчитель у професійному відношенні є представником однієї з основних груп ризику щодо захворюваності [7, с. 191].

Валеологічна освіченість учителя, що є базою для оволодіння ним здоров'язбережувальною компетентністю, особливого значення набуває для вчителів основ здоров'я, що зумовлено специфікою предмета. Система післядипломної педагогічної освіти вже стала майданчиком для розвитку цієї компетентності в учителів основ здоров'я.

Головною місією системи післядипломної педагогічної освіти є розвиток професійної компетентності вчителя з початку освітньої діяльності протягом усього періоду роботи у навчальному закладі. А також – створення умов для системної самоосвіти в міжквартальний період, забезпечення безперервності фахового вдосконалення [1].

Нами визначено три шляхи розвитку професійної – здоров'язбережувальної – компетентності вчителів основ здоров'я. Це, зокрема: здійснення курсової підготовки вчителів основ здоров'я, залучення педагогів до методичної роботи в методичних об'єднаннях, самоосвіта, саморозвиток педагогів.

У Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти всі курси з підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я – це тренінгові експрес-курси за 40-годинною програмою. Їх результатом є підготовлені сертифіковані педагоги-тренери з основ здоров'я. Такі курси дають право викладати предмет на засадах розвитку життєвих навичок. На наше глибоке переконання, навчання основ здоров'я має проходити в інтерактивній формі. З вересня 2005 року, коли Сумський ОІППО розпочав навчання вчителів основ здоров'я методики предмета, уже підготовлено 550 педагогів області (для 86 % навчальних закладів).

Важливим завданням післядипломної освіти є також надання допомоги в подальшому різноаспектному професійно спрямованому розвитку педагогів. Виконання цього завдання забезпечує методична робота, здійснювана методичними об'єднаннями та керована методичними службами. Рекомендації МОН України щодо організації і проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти (2002 р.) визначають її як важливу складову післядипломної педагогічної освіти, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагогічного працівника. Методична робота з педагогічними працівниками реалізується через колективні та індивідуальні форми її

організації, що проводяться методичними об'єднаннями. Учителі, які пройшли навчання на експрес-курсах у Сумському ОІППО, на рівні своєї школи, району чи міста презентують форми роботи при викладанні основ здоров'я. У районах створено опорні школи з впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі з предмета. Педагоги діляться досвідом проведення уроків-тренінгів на обласних та районних (міських) семінарах.

Для ведення науково-дослідної роботи, координації методичної роботи з основ здоров'я у Сумському ОІППО створено лабораторію з проблем здоров'язбережувальної діяльності у закладах освіти. Завдяки діяльності творчої групи керівників методичних об'єднань з основ здоров'я, що три роки працювала за проблемою «Форми і методи роботи методичних об'єднань з основ здоров'я як найважливіша умова ефективного викладання предмета у навчальних закладах та підняття його статусу серед учнів, педколективу, громади», налагоджено роботу міських (районних) методичних об'єднань з основ здоров'я у Сумській області.

Самоосвіта та саморозвиток учителя здійснюється через: виявлення здібностей, ціннісних орієнтацій та напрямів, перспектив особистого зростання, чинників, що перешкоджають навчання, розвитку і саморозвитку педагога; створення особистої позитивної «Я-концепції»; інноваційний підхід до розвитку професійної компетентності у курсовий та міжкурсний період; рефлексію і аналіз власної діяльності; виявлення та впровадження продуктивних технологій навчання й виховання тощо, тобто реалізацію плану самовдосконалення [8].

Проте, на жаль, у справі розвитку здоров'язбережувальної професійної компетентності вчителів основ здоров'я зустрічаються перепони, які виникають тоді, коли вчитель починає працювати по-новому. Вони стосуються впровадження нових методик у процесі навчання школярів. Перша з них – відсутність, за рідкісним виключенням, спеціально обладнаного кабінету для проведення уроків-тренінгів. Друга – кадрова політика закладу. Не у всіх школах за предметом закріплені один педагог. Це зумовлює ставлення до предмета, як до другорядного, і при чому в усіх, кого це стосується – в учнів, батьків, самих учителів. І третя проблема – необхідність системної співпраці із фахівцями інших сфер при навчанні основ здоров'я (працівників Державтоінспекції, пожежної інспекції, охорони здоров'я).

Формування здоров'язбережувальної компетентності забезпечують також учителі фізкультури, захисту Вітчизни, біології, початкової школи завдяки специфіці свого фаху, де навчальні програми несуть здоров'яспрямований зміст. Для цих педагогів, на нашу думку, здоров'язбережувальна компетентність також є професійною. Разом з тим слід зауважити, що жоден з учителів-предметників не може стояти осторонь проблеми формування здорового способу життя своїх учнів. І не лише через свою громадянську позицію, а тому, що сам процес навчання має бути здоров'ятворчим. Педагог у своїй діяльності має передбачити всі

шляхи формування, зміцнення, збереження здоров'я своїх вихованців. Здоров'язбережувальна компетентність для кожного педагога є базовою, ключовою, і, звичайно, лише володіючи нею, можна виховати компетентних учнів.

Сумським ОППО передбачені шляхи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів різних фахів. На курсах підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх закладів, їх заступників проводиться презентаційне тренінгове заняття з методики навчання предмета основи здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. Для учителів окремих інших фахів (біології, хімії, природознавства, географії) – спецкурс «Формування здорового способу життя та профілактика соціально-небезпечних хвороб у системі освіти». Обласні навчально-методичні семінари, робота творчих груп, вивчення та пропагування педагогічного досвіду освітян – вагома школа розвитку у педагогів здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до педагогічного професіоналізму і особистих якостей вчителя. На думку вчених, основними проблемами, з якими зустрічатимуться вчителі у цьому тисячолітті, є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; самостійна постановка та вирішення творчих і дослідницьких завдань; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок із таких суміжних з педагогікою наук, як філософія, психологія, медицина, релігієзнавство, економіка, правознавство, кібернетика та ін.; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі [4].

Успішно розв'язувати означені проблеми зможуть тільки професійно компетентні кадри. Володіти здоров'язбережувальною компетентністю – значить бути націленим на здоров'я протягом усього життя. Це запорука запобігання професійного вигорання. Такий учитель може стати вчителем майбутнього – висококомпетентним, з розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, конкурентноздатності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакарчук І. Завдання післядипломної педагогічної освіти у контексті удосконалення системи освіти України. Виступ на Всеукраїнській нараді-семінарі. Івано-Франківськ. – 23.10.2008 [Електронний ресурс] / І. Вакарчук. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>

3. Нестеренко В.В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2003. – 267 с.

4. Оржеховська В.М., Єжова О.О. Методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованої на здоров'я // Педагогіка і психологія. – 2009. – №4 (69). – С. 5-17.

5. Педагогіка. Конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/books/172.html>.

6. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К., 2004. – 111 с.

7. Самойлович В.А. Деякі аспекти валеологічної культури і освіти сучасного вчителя // Проблеми освіти : Наук.-метод. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 47. – С. 189-191.

8. Сидоренко В.В. Шляхи удосконалення професійної компетентності педагога в умовах особистісно зорієнтованого навчання http://docs.google.com/View?id=ddq6cz8s_93hc9mngdp.

УДК 371.31 (477.54)

І. В. Волкова, О. В. Колісник

Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»

ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ПИТАНЬ ПРЕВЕНТИВНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті обґрунтовано важливість превентивної роботи з учнівською молоддю, що є вагомим складовим елементом виховної діяльності у навчальному закладі; визначено мету, завдання превентивної освіти та умови її ефективного забезпечення; розглянуто основні аспекти підвищення компетентності педагогів з питань превентивного навчання і виховання; представлено результати анкетування учнів, класних керівників, педагогів-тренерів щодо факторів, які найбільше впливають на свідомий вибір людиною власного способу життя.

Ключові слова: педагогічні працівники, педагоги-тренери, компетентність, превентивна освіта, життєві навички, здоровий спосіб життя, здоров'язбереження, анкетування, інтерактивні форми роботи, мережна взаємодія.